

Etualan kolmesta komeljanttarista Lahnasta esittävä Antti Virmavirta (oik.) on maagisen todellinen aina ja missä roolissa tahansa. Pääministerin avustajaa esittävä Sanna-June Hyde kerää hänkin osumia, kun taas Pertti Koivula saa lasketella rutiininomaisesti, tässä Vladimir Putinina. Taustalla seisoo Pekka Huotari. Jari Tervon *Koljatti*-romaanista näytelmän ovat dramatisoineet Tervo ja Sami Keski-Vähälä; ohjaus Raila Leppäkoski.

SAMI SYRJÄMÄKI & JARKKO S. TUUSVUORI

Poliittisissa kappaleissa

”Kyllähän minullekin jokainen varvi on kohtalaisen kalliiksi tullut.”
(*Koljatti*)

”Tällaisina aikoina meille paljastuu, miten maailma oikeasti toimii.”
(*Enron*)

Yhteiskunnallinen teatteri on nousussa. Ainakin Helsingissä sitä on viime vuosina tarjottu runsaasti. Se on etupäässä satiirista tai peräti komediallista, ja jos sitä joskus leimasi paatos, niin nyt on mahtiponsi vähissä. Suosituissa kappaleissa tuoksuu vanhan viinan sijaan kupliva samppanja tai ainakin kuohuviini. Krapulaisen ahdistuksen asemesta yleisö viihtyy ohuessa nousu-humalassa.

Kahdessa menestystuotannossa, *Koljatissa* ja *Enronissa*, Helsingin kaupunginteatteri asettaa parrasvaloihin kaksi toisistaan poikkeavaa napamiestä. *Koljatin* pääministeri Pekka Lahnanen on lähes syyntakeeton houkka, jonka kommellukset mediassa ja median kanssa perustuvat joko väärinkäsityksiin, Lahnasen lapsenomaiseen hölmöyteen tai epätodennäköisiin sattumiin. *Enronin* bisnespomo Jeffrey Skilling on nokkeluudellaan ja röyhkeydellään ylvästelevä laskelmoiva roisto, joka lopulta kaatuu, kun hänen oman rakennelmansa logiikka pettää: hän syökee konkurssiin jättimäisen energiafirmansa ja samalla myös maailman johtavan tilintarkastusyhtiön.

Lavaesityksinä *Koljatti* ja *Enron* ovat eri maata. Siinä missä *Enron* rytmittyy ison näyttämön koko alalle näytävien erikoistehostein (raptoreista tulitanssiin ja autokolariin), paikoin musikaalittavien joukkokohtauksin ja paksuin (usein suoraan yleisölle suunnatuin) puhein, *Koljatti* on varsinkin pienelle näyttämölle siirryttyään kompaktilia, kotikutoista, vähähenkilöistä ja jutustelevaa, niin että vain venäläinen tanssikohtaus irtoaa puheen-tyteisestä staattisuudesta. Ei nyt kuitenkaan yritetä arvostella näytelmiä näytelminä, vaan kysytään niiden kannattelemia politiikkakäsityksiä.

Yksinteoin

Teosten ratkaiseva ero käy paradoksisesti ilmi jo nimistä. *Koljatti* vihjaa, että tarjolle tulisi henkilökuva, kun taas *Enron* synnyttää odotuksia ylyksilölliseen kollektiiviin pureutumisesta. Käykin kääntäen.

Molemmat rakentuvat kosolti päähenkilöiden varaan, mutta vastoin ennako-odotuksia *Koljatti* käsittelee poliittista maailmaa enemmän kaikkia mahdollistavana rakenteena kuin yksittäisen aktorin toimintakenttänä. Julkisuus, puoluekoneisto ja suurvallat pyörittävät keskittymishäiriöistä, tapahtumia vaillinaisesti tajuavaa ja

niitä ohjailemaan kykenemätöntä päähenkilöä. *Enronissa* taas luennoidaan (käsiohjelmasta alkaen) paljonkin taloushistoriasta, mikä sinänsä on arvokasta ja harvinaista teatteritoimintaa, mutta draamassa ei sittenkään olla rakenneanalyysin asialla. Toimeliaat yksilöt pyörittävät maailmaa ja manipuloivat julkisuutta innovatiivisen kirjanpidon avulla.

Saattaa olla, että *Koljatin* pyörteissä päähenkilön siunattu sivullisuus johtuu pitkälti mukautumisesta klassiseen brittiläiseen poliittiseen satiiriin. Tunnetuin esimerkki *Kyllä, herra ministeri* (Yes, Minister, 1980–1988) tiivistä tehokkaasti kaavan, jossa päähenkilö esitetään muiden ihmisten ja poliittisen koneiston kuljetettavana. Joka tapauksessa *Koljatissa* vaikuttajien, vaikutusten, syiden ja seurausten valikoima on laajempi kuin *Enronissa*. Kun hirtehisyydestään ja hauskoista väläyksistään huolimatta totisen opettavainen *Enron* pyrkii pelkistämään mutkikkaita tapahtumia palauttamalla ne yksittäisten konnien peliliikkeiksi, törmäilevä ja vyön alle sohiva *Koljatti* onnistuu ohimennen ja epäsuorasti muistuttamaan tapahtumakulkujen ja tilanteiden tosiasiallisesta vaikeaselkoisuudesta ja moniselitteisyydestä.

Kappaleiden loput muuttavat jonkin verran tätä perusvastakkaisuutta. *Enron* huipentuu oikeudenkäyntiin, jossa moni rankaisee yhtä: liian pitkälle mennyt Skilling tuomitaan yli kahdenkymmenen vuoden vankeuteen. Paha saa palkkansa ja kaikki on taas hyvin, vaikka Skillingin pettäneet kumppanit selviävätkin petöksensä ansiosta lyhyemmillä tuomioilla. *Koljatin* lopussa Lahnanen katkaisee stressitilansa ampumalla molemmat avustajansa, poliisin sekä vessassa viihtyvän ministeri Väyrysen, joka tosin näyttäisi nousevan ylös jokaisen laukauksen jälkeen kuin Michael Myers *Halloweeneissa*. *Koljatin* loppukohtaus viittaa suoraan Kristian Smedsin *Tunte mattomaan*, jota paheksuttiin laajasti ampumaseavusteisesta kuvainraastosta. Toisin sanoen yksilökeskisytyteen jumittuvan *Enronin* dollaritragediassa hybrisen valtaama individi rumentuu lopulta hänet ylittävien voimien (markkinoiden, yhteiskunnan, lain, oikeuden, nemesiksen) alle. Yksilön mahdollisuutta tähdentävään *Koljattiin* taas saadaan finaali, jossa heitteillä ollut yksilöityy ja voimaantuu lopulta yritykseen ottaa oikeus ja kohtalo omiin käsiinsä: Lahnanen käy taistoon yhteisöä ja systeemiä vastaan.

Eero Aho vakuuttaa pystyväisensä paskiaisena Jeffrey Skillinginä. Lucy Prebblen näytelmän on suomentanut Lauri Sipari ja ohjannut Kari Heiskanen.

”Politiikka etelässä – kovaa peliä”

Julkisuus on *Koljatin* läpikäyviä teemoja: ”Media vaihtaa meidän valheemme omiksansa.” Pääministerin mokat ovat mokia, koska ne päätyvät julkisuuteen: ”Ei Suomessa pärjää, jos ei osaa ottaa iskuja vastaan kohtalolta.” Yleisöä nauratetaan juorulehtien otsikoilla ja tapahtumilla, jotka näyttävät hassuilta tv-uutisissa: ”Julkisuus on arvokkuuden vastakohta.” Lahnasen suhde mediaan on jopa niin päälleikävä aihe, että politiikka näyttyy hetkittäin puhtaana mediasuhteiden hoitamisena: ”Politiikka on viihdettä. Se tarvitsee tähtiä.” Pääministeri seuraa sivusta, mitä tapahtuu pääministeri-instituutiolle: ”Minä olen pääministeri. Minun tulee totuus kestää.” Skandaalin voi vain sosialisoida: ”Ostin törkylehdet valtiolle.”

Johdonmukaisen matalamielisenä teoksena *Koljatti* pystyy murjomaan aina joskus teräviäkin vitsejä vailla pelkoa koulumestariomaisuudesta tai tekopyhyydestä: ”Kyllä minä osaan esiintyä – kysy vaikka Jordanilta.” Mutta kun näytelmän sisälle rakennetaan pienoisnäytelmä pierutaiteilijasta, terä tahtuu. Metasatiiri yleisöstä, joka nauraa mieluiten petomaanin paljaille pylyposkille, jaksaa vain välittää sen sanoman, että parodia läpiparodiointuneesta nykyajasta ei ehkä voikaan kantaa eikä lentää. Kun ”pinnalliset päiväperhot” rinnastetaan ”todellisiin asiayhteyksiin”, joista ne ovat erkaantuneet, koko kontrasti on naurahdettava. Alistuneista tunnelmista kielii sekin, että koko kappaleen ohjauksellinen neuvokkuus tyypistyy lähinnä Lahnasen puvustamiseen Rehu-Raision haalareilla.

Enronissa näytelmän oma uho jättää jälkeensä Skillinginkin arroganttiuden, antaahan kappale heti alkajaisiksi ymmärtää selittävänsä ”rikoksen, joka määritteli 1900-luvun”. Se jatkaa, että uusi ’yhteiskunnan perusyksikkö’ on perheen, puolueen tai valtion sijaan yhtiö. Ja ”bisnes on luontoa”. Mutta seuraillessaan ”me ei tarvita konkretiaa” -mottoon luottavan Skillingin tapaa jalostaa keksinnöstä nimeltä ’tuleva varma ansio’ rahantekemisen taidetta *Enron* alkaa itsekin lunastella liian varmoja abstraktioita ja optioita. Se on liian paljon yleisahneutta, liian vähän *Enronia*.

Julkisuuskyseminen pelkistyy *Enronissa* siihen, kuinka osakkeenostajat onnistutaan vakuuttamaan siitä, että kaikki sujuu loistavasti. Lopulta lehtijuttu työntää ensimmäisen dominopalikan kumoon. Koska *Enron* on nimenomaan yhden, kahden tai kolmen moraalittoman persoonan elämäkerta muutaman vuoden ajalta, mahdollisuus esittää kriittisiä kysymyksiä julkisuuteen perustuvasta markkinamekanismista jää pääosin käyttämättä ja media näyttyy sankarillisena totuuden paljastajana. Talouselämän ja politiikan ristisiitoksista *Enron* ei saa sanotuksi kuin ”Clinton” ja ”Bush”. *Enron* yrittää, ja valistaakin, mutta se kielii enemmän aristoteelis-hollywoodilaisista kerrontakonventioista kuin millenniuminaaton yritystaloudesta tai yhteiskunnasta.

Lahnasen sanoin: ”Missä ruumiit ovat?”